Paul Celan
Articol I. Mac şi memorie
Traducere de Mihail Nemeş şi
George State
Secţiune 1.01 Prefaţa de Dan Flonta
ARTA ŞI ISTORIE

Paul Celan este, prin creaţie şi destin, inseparabile de altfel, o figura profund originala şi autentica în peisajul literar al secolului XX. După aproape patru decenii de la moarte, lirica sa fascinează în continuare şi se bucura chiar de o atenţie internaţionala sporita, concretizata într-o mare diversitate de abordări critice. El trece astăzi drept cel mai important poet avangardist de limba germană. Pentru a menţiona doar câteva aprecieri, Jacques Derrida estimează ca „Celan conţine în fond totul", iar Peter Horst Neumann vorbeşte de acest „efort elegic epocal al unui evreu european în mediul poeziei germane". Emmanuel Levinas, care îl situează pe Celan la finele modernităţii, afirma ca opera acestuia ne permite „să intuim îndărătul enunţurilor fărâmiţate sfârşitul unei anume posibilităţi de înţelegere, dar şi zorii unei alte inteligibilităţi". Critica literara a văzut în Celan mult timp un poet esoteric şi obscur, care se dedica, izolat în turnul sau de fildeş, unui taram al poeziei desprins de lumea reala. O asemenea percepţie omite natura dialogica şi referinţa istorica şi sociala definitorii pentru creaţia celaniana. Nu e astfel de mirare ca autorul s-a arătat tot mai nemulţumit de discursul criticilor care-i bagatelizau lirica, transformând-o în joc gratuit. Abia mai târziu cercetarea a luat în serios reperele biografice şi istorice care l-au marcat pe Celan, punând astfel în evidenta nucleul critic al creaţiei sale.

Paul Celan s-a născut la 23 noiembrie 1920 în Cernauţi, din părinţi evrei vorbitori de limba germană. Oraşul, împreună cu toată Bucovina, a aparţinut până în 1918 de Imperiul Habsburgic. Stăpânirea austriacă de aproape 150 de ani a avut ca efect o dezvoltare economică şi culturala nemaiintalnita în istoria Cernautiului şi a determinat o imigraţie masiva, mai ales din ţinuturile învecinate. Astfel ca, la naşterea lui Celan, oraşul avea o viaţă culturala importanta şi o structura multietnica: evrei, romani, ruteni, germani, polonezi, maghiari etc. Dacă o bună bucata de vreme aceste popoare convieţuiseră fără probleme semnificative, după 1890 conflictele naţionale şi tendinţele antisemite tot mai accentuate încep să

otrăvească atmosfera oraşului, ceea ce avea să fie doar un preambul al înfruntarilor şi crizelor mult mai grave care au năruit în timpul celui de-al Doilea Război Mondial o civilizaţie cu totul aparte. În 1938, cu prilejul înmanarii Premiului pentru literatura al oraşului Bremen, Celan va aminti, plin de nostalgie, ţinutul în care s-a născut, „o regiune în care oamenii şi cărţile trăiau". În momentul de faţă, exegeţii occidentali ai lui Paul Celan îmbrăţişează ideea, promovata mult timp de germanişti romani, ca diversitatea culturala şi lingvistica a Bucovinei şi tradiţia literară deloc neînsemnata a regiunii, desigur laolaltă cu tradiţia culturală a evreimii din estul Europei, au avut un impact hotărâtor asupra creaţiei poetului. După ce şi-a dat bacalaureatul la Cernauţi, Celan a plecat în Franţa la Tours pentru a studia medicina, disciplina prevăzuta cu un „numerus clausus" pentru evrei în universităţile romaneşti. În drumul spre Franţa, a trecut prin Berlin la 10 noiembrie 1938, adică tocmai în ziua care a urmat „nopţii de cristal". În Franţa, Celan a făcut cunoştinţa cu poezia franceza suprarealista, care a exercitat influente asupra propriului limbaj poetic. După izbucnirea Războiului în septembrie 1939, se vede nevoit să-şi întrerupă studiile de medicina şi se întoarce la Cernauţi, unde începe studiul romanisticii. La 20 iunie 1940 are loc anexarea Basarabiei şi a Bucovinei de Nord, cu tot cu Cernautiul, la Uniunea Sovietică. Celan îşi continua studiile. În această perioadă, aşterne pe hârtie primele poezii apreciate ca valoroase (lirica scria deja de la vârsta de şaptesprezece ani). După atacul lui Hitler asupra Uniunii Sovietice, în iulie 1941 trupele romaneşti şi germane ocupa Cernautiul şi instituie un ghetou. Fiind evreu, Celan este recrutat pentru munca silnică. Părinţii săi sunt deportaţi în 1942; tatăl moare de tifos, mama este împuşcata în ceafă. Celan este eliberat în 1944 din lagărul de munca şi studiază anglistica la Cernauţi, dar nu pentru mult timp. În aprilie 1945 părăseşte pentru totdeauna Cernautiul, între timp redevenit sovietic, şi merge la Bucureşti, unde lucrează ca redactor de carte şi traducător. Cei peste doi ani petrecuţi în Bucureşti au însemnat o etapă importanta pentru viaţa şi opera lui Celan. El frecventează cercul suprarealiştilor bucureşteni şi publica primele poezii germane în revista *Agora*, dar şi lirica în limba română. În aceasta perioada a fost sprijinit de mai varstnicul Alfred Margul-Sperber, la al cărui sfat şi-a luat numele de Celan prin transformarea ana-gramatica a numelui sau de naştere, Antschel (în varianta românească Ancel). În decembrie

1947 fuge de Stalinism la Viena, trecând prin Ungaria. Aici apare primul sau volum de poezii, *Der Sand aus den Urnen*; însă poetul retrage tirajul de 500 de exemplare din cauza numeroaselor greşeli de tipar. O parte dintre aceste poezii, între care şi faimoasa *Todesfuge*, vor fi reluate în volumul *Mohn und Gedachtnis* din 1952, a cărui transpunere românească, sub titlul *Mac şi memorie*, o oferim în volumul de fata cititorilor. La Viena, autorul se împrieteneşte cu Ingeborg Bachmann, a cărei lirica a fost uneori comparata cu cea a lui Celan datorită tendinţei ermetice comune celor doi. În iulie 1948 Celan părăseşte Austria şi se stabileşte la Paris, unde studiază germanistica şi lingvistica până în 1950. Începând cu anii '50, Celan publica volume de poezii în intervale relativ regulate: *Mohn und Gedachtnis* (1952), *Von Schwelle zu Schwelle* (1955), *Sprachgitter* (1959), *Die Niemandsrose* (1963), *Atemwende* (1967), *Fadensonnen* (1968). După moartea lui Celan mai apar două volume autorizate de el însuşi, anume *Lichtzwang* (1970) şi *Schneepart* (1971), precum şi volumul *Zeitgehoft* (1976), care reuneşte ultimele sale poezii, găsite în manuscrise. În acelaşi an 1952, Celan se căsătoreşte la Paris cu graficiana Gisele Lestrânge. Fiul lor Eric se naşte trei ani mai târziu. Din 1959, Celan activează la École Normale Supérieure ca lector de limba şi literatura germană. Primeşte mai multe premii, între care Georg-Buchner-Preis (1960), cel mai important premiu literar din spaţiul german. Existenta pariziana de peste două decenii a lui Paul Celan este marcată de izolare. Nici călătoria în Israel din toamna lui 1969, pe care o aşteptase cu înfrigurare, nu-i alunga sentimentul acut de singurătate. Ultimii ani ai poetului sunt umbriţi de tulburări psihice tot mai accentuate. Amneziile, tendinţele autodistructive şi senzaţia de a fi urmărit trebuie puse în legătura şi cu campania defăimatoare iniţiată de văduva scriitorului Yvan Goll, care-l acuza complet nejustificat de plagiat, cu nemulţumirea autorului fata de tratarea problemei evreieşti în Europa postbelica şi cu frustrarea produsă de receptarea inadecvata a liricii sale. La sfârşitul lui aprilie 1970, Celan îşi pune capăt vieţii, aruncându-se în Sena.

Poezia lui Paul Celan izvoraşte, înainte de toate, din experienţa istorica a naţional-socialismului. Uciderea mamei, precum şi exterminarea sistematica a poporului sau au lăsat o trauma de care Celan nu s-a vindecat niciodată. O „uitare" sau „depăşire" a cezurii istorice a fascismului ar face de neconceput lirica lui Celan şi ar arunca

în aer toate premisele poeticii sale. Poezia lui Celan înseamnă în mod substanţial aducere-aminte şi memorie. Ea depune mărturie despre durerea nemasurata şi convulsiile sociale, etice şi spirituale provocate de Holocaust. Preocuparea pentru felul în care poate fi exprimata oroarea Holocaustului este înscrisa în fibra liricii celaniene. Auschwitz marchează o ruptura şi în limbaj. Celan îşi depune mărturia într-un limbaj care a fost supus manipularii şi falsificării morale de către naţional-socialişti şi care poarta urma profundă a acestui abuz. Limba „pătata" interzice întrebuinţarea ei naiva. Vechile semnificaţii nu pot fi abordate decât prin asumarea rupturii numite Auschwitz. Aceasta cezura este singura punte responsabila care deschide calea spre trecut. Axel Schmitt observa (în revista online *literaturkritik.*de nr. 6, iunie 2003): „Problema reprezentării este pentru Celan [...] în primul rând o problemă de limbaj. Limbajul care urmează să servească rememorarii este încurcat pe de-a întregul în ceea s-a întâmplat. Vorbirea «după Auschwitz» se petrece într-un limbaj care poarta în sine evenimentul însuşi şi care exclude astfel posibilitatea de a descrie un fapt istoric trecut de la distanţă. Limbajul însuşi este parte a structurii temporale discontinue ce caracterizează «momentul Auschwitz»". Denaturarea limbii de către naţional-socialism, dar şi de către societatea contemporana condiţionează reflecţia asupra limbajului în lirica lui Celan, ca şi procedeele poetice menite să disloce şi să reorganizeze limbajul uzitat şi ideologizat. Când scrie o poezie, Celan combate instrumentalizarea sociala a artei şi, prin acest act de libertate, urmăreşte să aducă omul mai aproape de ceea ce ar trebui să fie, semnalându-i că s-a înstrăinat de sine. În acest sens, procedeele de ermetizare specifice liricii celaniene (condensarea expresiei şi reducţia sintactica, tehnica citarii, compoziţia lexicala, metafora, repetitia, fragmentarea limbajului până la „amuţirea" acestuia, întrepătrunderea limbajului referenţial cu metalimbajul şi, mai târziu, dezvoltarea tot mai vadita a unui limbaj mimetic, ciocnirea paradoxala dintre afirmaţie şi negaţie, ambele la fel de valabile), procedee care i-au creat autorului reputaţia unui poet obscur, greu de înţeles, nu urmăresc izolarea poemului de realitate, ci au o funcţie politica şi sociala. Marlies Janz a subliniat în lucrarea sa *Vom Engagement absoluter Poésie*, publicata pentru prima oară în 1976, ca specificul liricii lui Celan consta în depăşirea dihotomiei tradiţionale dintre poezie „angajata" şi poezie „absoluta", iar creaţia acestuia îşi capătă dimensiunea politica

tocmai în calitatea ei de poezie „absoluta", care-şi reclama libertatea. Iată cum evaluează Janz tehnicile poetice inovatoare şi totodată iritante practicate de Celan: „Procedeele lingvistice nu vadesc la Celan o autonomizare a limbajului în sensul abstracţiei de la realitatea empirica, ci, dimpotrivă, trebuie înţelese ca încercarea de a pune în valoare structurile limbajului vizavi de o modalitate anume de a resimţi realitatea". Raportul dintre ermetism şi referinţa la realitate în opera poetului este o temă centrala a exegezei celaniene. Experienţa artistica autonoma şi intenţia sociala se afla la Celan într-o relaţie de interdependenţa, dar şi de tensiune. Marlies Janz, care a descoperit în studiul amintit afinitatea creaţiei celaniene cu teoria estetica dezvoltata de Theodor W. Adorno, a evidenţiat ca, în cursul evoluţiei sale, lirica lui Celan adera tot mai mult la un model dialectic al autonomiei artistice, în care arta devine un act al libertăţii tocmai prin raportarea ei la ceea ce-i este eterogen, adică prin cuvântul rostit împotriva opresiunii sociale.

Paul Celan şi-a expus crezul poetic în două cuvântari ţinute cu ocazia înmanarii Premiului pentru literatura al oraşului Bremen (1958), respectiv cu prilejul primirii prestigiosului Georg-Buchner-Preis (1960). Nemulţumit de criticii care puneau la îndoiala inteligibilitatea poeziilor sale, acuzându-l de esoterism, Celan insista asupra funcţiei dialogice a liricii sale. Cele două alocuţiuni sunt indispensabile pentru o înţelegere adecvata a poetului. Ele evidenţiază ca lirica sa se deschide către lume, după cum se deschide celui care zăboveşte şi reflectează asupra ei. În celebra cuvântare din anul 1960, care poarta titlul „Der Meridian", Celan spune: „Poezia tinde către un Altul, are nevoie de acest Altul [...]. Îl cauta, i se adresează. Orice lucru, orice om se înfăţişează poeziei care aspira la un Altul ca o figura a acestui Altul". Iar la Bremen, în 1958, artistul caracterizează poezia prin metafora mesajului din sticla („Flaschenpost"), aruncat în mare cu speranţa ca „ar putea ajunge undeva şi cândva la ţărm, poate la un ţărm al inimii".

Creaţia lui Celan a stat sub semnul dialogului, purtat pe de o parte cu cititorul, iar pe de altă parte cu mari poeţi moderni, dintre care pe mulţi i-a şi transpus în limba germană. Poeziile sale conţin frecvent aluzii şi trimiteri la scriitori din diferite cukuri, dar mai ales germani. Celan a preluat adesea forme literare tradiţionale sau contemporane, pentru a le situa într-un context nou, a le transfigura în

mod creativ şi a le conferi o nouă semnificaţie. Şi-a declarat ataşamentul pentru Georg Buchner sau Friedrich Hölderlin, iar atunci când îi pomeneşte pe aceştia, o face cu tandreţe. Însă deseori se raportează critic sau chiar polemic la colegii săi de breasla, de pilda atunci când ironizează în volumele sale târzii tendinţele liricii germane contemporane. Creaţia lui Celan a fost însoţita din tinereţe de tălmaciri din mai multe limbi. Vasta sa opera de traducător avea să cuprindă în cele din urmă peste patruzeci de autori, mai ales francezi (între alţii, Rimbaud, Valéry, Mallarmé, Breton), dar şi ruşi (de pilda O.E. Mandelstam sau S. Esenin), englezi şi americani (Shakespeare, E. Dickinson), romani (Tudor Arghezi, Gellu Naum), italieni, portughezi şi israelieni. Astăzi exegeza celaniana apreciază ca tălmacirile poetului sunt esenţiale pentru evaluarea creaţiei sale. Dialogul cu poeţii traduşi de el este parte organică a propriei creaţii şi a jucat un rol însemnat în configurarea limbajului sau poetic.

Lirica lui Celan a cunoscut de-a lungul timpului o dezvoltare, determinata mai ales de evoluţia concepţiei autorului asupra limbajului şi de modificarea statutului semnului lingvistic în poeziile sale. Dacă în prima perioadă cuvântul trimite la ceva ce-i este exterior, având aşadar o funcţie de reprezentare, din anii ’60, cel târziu odată cu volumul *Atemwende* (1967), semnul lingvistic nu mai numeşte ceva, ci reflecta tot mai intens la posibilitatea desemnării lucrurilor prin limbaj. În locul instituirii realităţii prin limbaj, se conturează o rostire fragmentata, ezitanta, presărată cu citate, pe care cititorul o poate stabiliza tot mai greu, spre a-i conferi un sens anume. Semnele lingvistice, luate din cele mai diverse domenii (cu multe neologisme din sfera ştiinţei şi a tehnicii), intra în combinaţii tot mai condensate şi mai complexe. Discursul poetic este adesea întrerupt de semne grafice (linii de pauza, rânduri libere ş.a.) şi tinde spre amuţire, fără a-şi pierde însă vreodată complet graiul. Fragmentarea şi disoluţia poemului este o imagine mimetica a unei lumi destrămate, vida de ceea ce i-ar putea conferi sens şi autenticitate.

Primul volum de poezii autorizat de Celan, *Mohn und Geddehtnis*, aduce încă aminte, prin forţa sugestivă a imaginilor, melodia melancolica şi cutezanta metaforelor, de Rilke şi Trakl, pe care Celan i-a citit mult în tinereţe. În primul rând însă, poeziile reunite aici sunt influenţate de poetica suprarealismului. În următorul volum, *Von Schwelle zu Schwelle* (1955), Celan reduce lungimea versurilor şi

restrânge abundenta metaforelor. Aceste poezii, care sondează „pragul" dintre ceea ce poate fi spus şi ceea ce este indicibil, introduc deja figura negaţiei şi a trecerii sub tăcere. Volumul *Sprachgitter* (1959) a fost primit prost de către critici, care au deplâns sărăcia limbajului şi gradul înalt de abstracţie. Prefacerile sesizate aici în discursul lui Celan au însă temeiuri solide, care tin atât de dezvoltarea poetului, cât şi de accentele tematice ale volumului. Cu un an înainte să apară *Sprachgitter*, Celan formula programul unui limbaj mai „cenuşiu", spunând despre tendinţele liricii germane, inclusiv ale poeziei sale: „Acest limbaj este preocupat de precizie, în ciuda ambiguităţii indispensabile a expresiei. El nu transfigurează, «nu poetizează», el numeşte şi instituie, încearcă să măsoare sfera datului şi a posibilului". După cum a arătat M. Janz, limbajul monocrom şi abstractizat *din Sprachgitter* este consecinţa estetica a preocupărilor poetului, care tematizează stingerea ecoului afectiv, a sensibilităţi i şi a capacitaţilor comunicative la supravieţuitorii Holocaustului, întrebându-se totodată cum poate viaţa mortificată să depăşească acest moment. În acest volum Celan ia pentru prima oară în vizor civilizaţia contemporană, deplângând reificarea şi înstrăinarea de natura, de pilda în poezia „Die Welt" („Lumea"). Următorul volum, *Die Niemandsrose* (1963), se caracterizează prin dialogul purtat cu tradiţia literară (Hölderlin, Heine, Büchner, Baudelaire ş.a.) sau cu poeţi contemporani (Osip Mandelstam, căruia îi este şi dedicat volumul, sau Nelly Sachs). Acest dialog este solul pe care Celan îşi cladeşte reflecţiile prin care-şi cristalizează propriile principii poetice. Volumele de după *Die Niemandsrose* exprima tot mai apăsat singurătatea şi deznădejdea lui Celan. Tonul devine din ce în ce mai tăios şi sarcastic, apostrofând într-un limbaj fărâmiţat şi condensat la maximum societatea de consum, omniprezenta tehnicii, încrederea naiva în progres. Deseori poezia se retrage din sfera sociala într-o sferă minerala şi vegetala, ceea ce unii exegeţi au interpretat ca pe o expresie a dorinţei autorului de a se întoarce la tihna anorganicului şi de a părăsi o realitate tot mai insuportabila. Cu tot pesimismul lor, nu se poate spune ca poeziile târzii sunt străbătute de resemnare. În poezia „Weggebeizt" din volumul *Atemwende* (1967), Celan opune liricii facile care cosmetizează şi manipulează o lirica care da seama de experienţa reală a individului. Mărturia poetului, care apare în metafora superba a „suflului de cristal" („Atemkristall"), îşi are locul în subteran, acolo

unde continuumul timpului este spulberat de fisura Holocaustului, anume în „crăpătura timpului" („Zeitenschrunde"), şi unde sălăşluieşte totodată „fagurele de gheata" („Wabeneis") în care dăinuieşte Utopia unei societăţi mai bune.

Cartea de fata aduce prima traducere integrala a volumului *Mohn und Gedachtnis* (1952) în limba română. Poeziile strânse aici au fost scrise în etape diferite din viaţa lui Celan. Cronologic vorbind, primele dintre aceste poeme au fost concepute în perioada românească a poetului, iar ultimele au fost create la Paris. Cu toate acestea, ele alcătuiesc o unitate, data de antagonismul dintre vis şi realitate, omniprezent în volum. Motivul este sesizabil deja din titlu, care aduce la un loc ceea ce este opus, adică „macul" (din care se obţine opiul), care te imbata şi te face să uiţi, propulsându-te într-o sferă a visului, şi „memoria", a cărei atenţie se îndreaptă către lumea istorica a faptelor. Experienţa recenta a naţional-socialismului a căscat o prăpastie de netrecut între utopie, între visul omului despre cum ar trebui să fie lumea, şi starea ei reala, vizibila în ororile petrecute, ce revin obsedant în amintire. În poezii, cele două sfere apar adesea în metafore specifice, a căror sugestivitate a contribuit mult la succesul volumului. Sfera visului în *Mac şi memorie* poarta amprenta poeziei suprarealiste – pe care Celan a avut ocazia s-o cunoască îndeaproape la Bucureşti, la Viena şi, desigur, în Franţa – şi se caracterizează mai ales prin metaforele apei şi ale marii. Deşi suprarealismul a lăsat urme incontestabile în creaţia lui Celan, aceasta este, în primul rând prin referinţa istorica şi sociala, foarte departe de poetica suprarealista. De cealaltă parte, „memoria" sta în zodia timpului şi a realităţii istorice. Aici apar imagini ale cristalizării şi încremenirii: epoca ni se înfăţişează în metafore ca „piatra" sau „oglinda"; după Război, timpul îmbătrânit îşi arata „parul alb". Tensiunea dintre vis şi realitate generează combinaţii paradoxale, cum este „laptele negru" din „Fuga morţii" sau „piatra" care sta sa „înflorească" din „Corona". Aceasta din urma poezie încheie primul ciclu al volumului („Nisipul din urne") şi conţine versurile din care provine titlul cărţii: „ne spunem ceva – ntunecat, /ca mac şi memorie noi ne iubim". „Corona" este o excepţie printre poeziile din *Mac şi memorie*, fiind neobişnuit de luminoasa şi încrezătoare. Aici chiar actul poetic înfăptuieşte Utopia care suspenda disonanta dintre realitate şi vis: „E timpul ca piatra sa vrea a-nflori, /sa bată neliniştea-n inimă. /E timpul ca timpul să vină. /E timpul".Odată

cu ultimul vers, timpul dragostei şi al ieşirii din pietrificare devine realitate prezenta. În general însă, poeziile volumului cultiva o tonalitate apocaliptica sau cel puţin elegica. În lipsa unei modalităţi adecvate de a reprezenta în chip direct suferinţa poporului evreu, Celan dezvolta un limbaj care da glas tenebrelor în metafore. Ritmul muzical al versului dactilic lung intra într-un contrast tulburător cu genocidul tematizat. Mai multe poezii au o pronunţata tenta anticlericala. Celan ataca religia atunci când aceasta trece în slujba opresiunii şi a minciunii, cum se poate vedea, de pildă, în poezia „Târziu şi adânc". Aici, preoţimea se serveşte de crimele naziste pentru a da mai multă forţa de convingere mesajului Bisericii. Clerul slăveşte moartea ca trecere în viaţa veşnică şi determina astfel victimele să se resemneze cu soarta şi să accepte suferinţa pământească: „Voi măcinaţi în morile morţii faina cea alba a făgăduinţei, /în faţa surorilor noastre o puneţi şi-a fraţilor noştri". Totodată, astfel se relativizează tragedia istorica a Holocaustului. Faţă în faţă cu o asemenea predica, „rea ca o vorba-aurita", cei ce vorbesc la persoana I insista asupra vremelniciei („să cununam colb cu colb") şi cer, pentru a mai putea crede în miracol, ca viaţa ucisa să fie repusa în drepturi („Să vină un om din mormânt."). Singura posibilitate de primenire a timpului este potopul, un nou început care nu mai are nimic în comun cu trecutul: „să vină şi marea cea galgaitoare / implatoşata rafala de vânt a întoarcerii, / miezonoptica zi, / sa vina ce nu a mai fost niciodată!" Între prezentul teribil şi societatea visata nu poate exista niciun fel de continuitate istorică, nici măcar în forma unei transformări treptate, ci doar o ruptura totală.

Versurile poemului „Todesfuge", care formează singure cel de-al doilea ciclu al volumului, l-au făcut pe Celan celebru în lumea întreagă. Poezia a fascinat instantaneu prin forţa sugestivă şi muzicalitate şi a devenit cea mai reprezentativa creaţie literara despre genocidul săvârşit împotriva poporului evreu. În acelaşi timp însă, poemul a contrariat prin opoziţia dintre frumuseţea formei şi tema terifianta. S-au ridicat voci care i-au reproşat poetului ca „estetizează oribilul". Criticii care au negat legitimitatea oricărui discurs poetic despre Holocaust au putut invoca afirmaţia plină de autoritate a lui Theodor W. Adorno, după care ar fi o barbarie să scrii poezii după Auschwitz. Indiferent de sensul pe care Adorno i-l atribuia acestui verdict, interpreţii au constatat apoi ca lirica lui Paul Celan a izbutit să infirme

celebra afirmaţie adorniana. „Fuga morţii" nu are câtuşi de puţin intenţia de a stiliza grozaviile crimei naziste, ci desfiinţează frumosul aparent şi pune în discuţie complicitatea – voita sau nu – a tradiţiei culturale cu exercitarea autorităţii, a opresiunii şi, finalmente, a crimei. Poemul abunda de aluzii intertextuale, trimitând, între altele, la Biblie, Goethe, Bach, Wagner şi Heine. Motivele preluate sunt supuse transformării, parodierii şi actualizării. Mireasa Sulamith din *Cântarea cântărilor* apare la Celan cu parul „de cenuşa", reprezentând poporul evreu şi destinul sau istoric. Margarete din *Faust* este imaginea stilizata a fetei germane cu parul „de aur". Cele două figuri simbolice sunt despărţite de abisul care se casca între victime şi făptaşi. Aceasta constelaţie este graitoare pentru tragismul paradoxal al existentei lui Celan, ca poet evreu ce creează în limba ucigaşilor propriului popor. Dispoziţia contrapunctica, alternând corul victimelor la persoana I plural şi relatarea la persoana a III-a despre bărbatul din casa care „se joacă cu şerpii", răspunzator pentru atâta suferinţa, precum şi profilarea motivelor principale prin fluxul ritmic al textului, prin repetitie şi refren (cu laitmotivul laptelui devenit negru, care aduce moartea), au un efect persistent asupra cititorului şi împlinesc astfel intenţia poetica a textului, care opune indiferentei şi uitării amintirea suferinţei nemasurate. „Fuga morţii" permite anumite concluzii asupra relaţiei lui Celan cu religia iudaica (relaţie tematizata mai explicit în volumul *Die Niemandsrose*): „Din faptul ca poemul sau nu se adresează lui Dumnezeu reiese ca identitatea sa evreiască este una secularizata. Ea nu se caracterizează prin credinţa în Dumnezeul iudaic, ci, dincolo de o adeziune religioasă, prin compasiunea pentru evreii prigoniti şi prin identificarea sa cu aceştia". (Dieter Lămping, *Von Kafka bis Celan*: *jtidischer Diskurs in der deutschen Literatur des 20*. *Jahrhunderts*, Göttingen 1998.) Virtuozitatea compoziţiei poetice, pregnanta imaginilor şi magia muzicala au făcut din „Fuga morţii" cea mai cunoscuta poezie a lui Celan. N-a mai contat ca autorul s-a distanţat de ea spre sfârşitul anilor '50, când s-a îndreptat către un limbaj mai „cenuşiu", după cum se poate vedea în volumul *Sprachgitter* publicat în 1959 (de altfel, acest volum se încheie cu „Engfuhrung", un poem extrem de complex, considerat a fi o „replica" la „Todesfuge"). „Fuga morţii" a rămas pana astăzi, în formularea nimerita a lui John Felstiner, „*Guernica* literaturii postbelice europene".

A-l traduce pe Paul Celan este o întreprindere extrem de dificila

şi plină de riscuri. Ea seamănă, într-un fel, cu un dans pe sarma: dacă prăjina se înclina prea mult într-o parte, dacă, în actul traducerii, se conferă prea multă greutate unui aspect anume articulat în poem, în defavoarea altor straturi de sens, eşecul este inevitabil. Traducătorul are sarcina de a menţine în echilibru diferitele „voci" care convieţuiesc şi se condiţionează reciproc în ansamblul plurivalent al poemului celanian. Sigur ca uneori acest lucru este posibil doar într-o anumită măsura. Multitudinea de sensuri pe care le permite originalul celanian nu se păstrează totdeauna după strămutarea acestuia într-o alta alta limba. Unele jocuri de cuvinte, aluzii, referinte posibile trebuie abandonate fie şi numai din cauza particularităţii gramaticale şi lexicale ale limbii-ţintă.

Pana la cartea de fata au fost publicate în România trei traduceri din Paul Celan. Cu o excepţie, acestea reunesc poezii selectate din primele cinci volume autorizate de Celan, aşadar până la *Atemwende* (1967). Debutul l-au făcut Nina Cassian şi Petre Solomon cu volumul *Versuri*, publicat în 1973 la Editura Univers. Aceasta selecţie, cea mai amplă de până acum, conţine şi poezii alese din volumele târzii *Fadensonnen* şi *Schneepart*. Cea de-a doua încercare, aparţinând lui A.I. Surlea cu *Nisipul din urne* (Editura Scrisul Romanesc, Craiova, 1994), nu poate fi considerată, din păcate, un pas înainte în efortul de a-l reda pe Celan în limba română. Denaturarile formale, stilistice şi semantice sar în ochi la tot pasul, astfel inert textul romanesc nu satisface cerinţele minimale de fidelitate. Cea mai recentă apariţie editoriala este volumul *Poeme* (Editura Crater, Bucureşti, 1998), traducerile poeziilor fiind semnate de Luminita Graur şi Ion Papuc. Aceasta placheta reda poemele şi în varianta germana originala.

Avem convingerea ca transpunerea de fata, realizata de Mihail Nemeş şi George State, se apropie cel mai mult de intenţiile lui Paul Celan, izbutind totodată o expresie sugestivă şi naturala în limba română. Poate că nu este exagerat să spunem ca cei doi traducători s-au menţinut în vecinătatea principiilor traductologice formulate de Celan însuşi, după cum urmează: „[...] situat în proximitatea textului, să traduc ceea ce este poetic în poem, să redau structura, timbrul vorbitorului". Aceasta versiune românească urmează ediţia Paul Celan, *Gesammelte Werke în sieben Bdnden*, *Erster Band* [Mohn und Gedachtnis; Von Schwelle zu Schwelle; Sprachgitter; Die Niemandsrose], hrsg. von Beda Allemann und Stefan Reichert unter

Mitwirkung von Rudolf Bucher, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, erste Auflage 2000, pp. 7 – 78. Nutrim speranţa ca acest volum va spori interesul cititorilor romani pentru unul dintre cei mai mari poeţi moderni, prea puţin discutat în ţara din care provine. Celan cere o contribuţie activa din partea cititorului, dar efortul merita cu prisosinta. Aceste poezii nu sunt făcute pentru a fi consumate în fuga, ci pentru a se poposi asupra lor. Cititorul este chemat să le interogheze şi să caute unghiul din care poemul se deschide dialogului.

(a) Dan FLONTA

(I) CÂTEVA REPERE BIBLIOGRAFICE

(în limbile romană, engleza, franceza şi germana):

— Andrei Corbea, *Paul Celan şi „meridianul" său*. *Repere vechi şi noi pe un atlas central-european*, Iaşi 1998 [o investigaţie captivanta a spaţiului cultural şi literar bucovinean, care pune în lumina originile lui Paul Celan].

— Petre Solomon, *Paul Celan*: *dimensiunea românească*, Bucureşti 1987 [prietenul lui Celan oferă multe informaţii interesante despre perioada românească a poetului; volumul reproduce şi poeme scrise de Celan în limba română].

— John Felstiner, *Paul Celan*: *Poet*, *Survivor*, *Jew*, New Haven/ Londra 1995 [o monografie bine cotata, care a atras atenţia criticilor şi a presei].

— Jacques Derrida, *Schimbboleth pour Paul Celan*, Paris 1986 [controversatul filosof francez aplica la Celan metoda deconstrucţiei].

— Andrei Corbea-Hoisie (ed.), *Paul Celan*. *Biographie und Interpretation*/*Biographie et interpretation*, Konstanz/Paris/ Iaşi 2000 [volumul conţine conferinţele prezentate la simpozionul dedicat poetului în 1999 la Paris; studiile, scrise de cunoscuţi exegeţi celanieni, sunt redactate în germana sau franceza].

— Marlies Janz, *Vom Engagement absoluter Poésie*. *Zur Lyrik und Asthetik Paul Celans*, Frankfurt am Main 1976, Königstein i. Ts. 1984 [una dintre primele lucrări care a scos în evidenta conţinutul politic al operei lui Celan].

— Hans-Michael Speier (ed.), *Interpretationen*. *Gedichte von Paul Celan*, Stuttgart 2002 [studiile reunite în acest volum analizează poezii selectate din toate etapele operei; o introducere aplicata în creaţia lui Celan].

1)

2) Nisipul din urne a)

b) UN CANT ÎN PUSTIU

c) o cununa a fost împletita din frunziş negricios în ţinutul din Akra:

acolo murgul struneam şi spre moarte cu spada-mpingeam.

Mai beam din cupe de lemn cenuşa fantanii din Akra şi cu viziera căzuta ruine de ceruri întâmpinam.

Căci îngerii-s morţi şi orb a fost Domnul în ţinutul din Akra, şi nimeni nu e, să mi-i apere-n somn, pe cei ce spre odihna-au plecat.

Sfărmata-n bucăţi a fost luna, mica floare-a ţinutului Akra:

aşa-nfloresc mâinile cu ruginite inele, cum spinii o fac.

Aşa trebuie poate spre sărut să mă-nclin, când ei se roagă în Akra…

O, rea fu a nopţii armura, picura sânge prin zale!

Aşa-am fost fratele lor zambitor, de fier heruvimul din Akra.

Aşa simţeam încă văpaie-n obraji şi încă rosteam numele.

[G.S.]

NOAPTEA, de o divina febra trupu-ţi este brun:

gura mea torte-arunca peste obrajii tai. Neleganat fie cel cărui un CANT de leagăn nu i s-a cantat.

Cu plină de zăpada mana, spre tine am plecat, nesigur, cum ochii tăi albaştri-s într-un rond de ore. (Luna de-atunci fu mai rotunda.)

Minunea e în goale corturi, suspinanda, ulciorul viselor îngheaţă – îi foloseşte cui?

Îţi aminteşte: – n soc o frunză negricioasa atârnânda – însemn frumos pentru pocalul sângelui.

[G.S.]

INIMI zadarnic pictezi tu pe geam:

prinţul tăcerii strânge osteni, jos, în curtea castelului.

Flamura-n pom şi-o înalta – o frunză făcându-se-albastra când toamna se-apropie;

Iarba tristeţii o-mparte oştirii, şi florile timpului;

şi merge cu pasari în par, să scufunde el spadele.

Inimi zadarnic pictezi tu pe geam: e un zeu între cete, înfăşurat într-o mantie care, pe vreme de noapte, cândva ţi-a căzut de pe umeri pe scara, cândva, când castelul în flăcări era şi graiai omeneşte:

Iubito…

Mantia nu o cunoaşte şi n-a implorat nicio stea şi se ia după

frunza ce-n fata plutește.

«O, iarba», el crede ce-aude, «o, floare a timpului».

[M.N.]

MARIANA

În par tu nu porți liliac, ți-e chipul din sticla oglinzii.

De la ochi la ochi norul se-ntinde, ca după Babel Sodoma:

ca din frunzișuri el smulge din turn și, sus, bubuie peste-acest crang de pucioasa.

Apoi îți tresare un fulger pe gura – genune cu ce-a mai rămas din vioara.

Unul cu dinți de zăpada încearcă arcușul:

O, trestia mlădioasa mai frumos răsuna!

Iubito, și tu ești o trestie, ploaia – noi toți;

un vin fără seaman ți-e trupul și bem, noi cei zece;

O luntre prin grane e inima ta, o minam către noapte;

un ulcior cu-albăstrime, așa de ușoara sari tu peste noi, și dormim…

La cort se ivește sotnia și-n chef noi te ducem la groapa.

Acuma pe dalele lumii metalicul taler al viselor suna.

[M.N.]

LUMÂNARE DE SEU

Monahii deschid cu păroasele degete cartea: Septembrie.

Iason arunca acum cu omat după semănatura-ncoltita.

O salba din mana pădurea ți-a dat, așa tu pășești peste funie, moarta.

Parul și mai albastru închis ți se face, iar eu de iubire vorbesc.

De nouri ușori eu vorbesc și de scoici, și înmugurește o luntre în ploaie.

Aleargă un mic armăsar peste degete ce răsfoiesc

Neagra, brusc poartase-nchide, eu cant:

Cum oare-am trăit noi aici?

[M.N.]

CU mana-ncarcata de ore, spre mine-ai venit – eu am spus:

Nu-i brun parul tău.

Ușor l-ai saltat pe balanța mâhnirii, acolo mai greu decât mine era.

Pe corăbii spre tine ei vin, îl încarca și-l pun la vânzare pe piața plăcerii

Spre mine surâzi din adânc şi eu plâng de pe talerul care rămâne uşor.

Plâng: Nu-i brun parul tău, ei îţi dăruie apele marii, tu buclele-ţi dai…

Tu murmuri: Ei lumea o umplu cu mine şi-n inima eu defileu îţi rămân!

Spui: Îţi las frunzele anilor, ia-le – e timpul să vii, hai, săruta-mă!

Brune sunt frunzele anilor, parul tău nu.

[M.N.]

I) jum Atăte de noapte

Jumătate de noapte. Cu pumnalele visului aţintite în ochii scânteietori.

Nu tipa de durere: ca naframele flutura norii.

Un covor de mătase, aşa era-ntinsa-ntre noi, încât să dansezi din bezna în beznă.

Negru flaut din lemn viu ne cioplesc, iar dansatoarea vine acum.

Din spuma marii toarsele degete ea ne cufunda în ochi:

mai vrea încă unul să plângă?

Niciunul. Fericita astfel bate toba-nainte, iar timpanul de foc devine sonor.

Inele ne-arunca, le prindem din zbor în pumnale.

Astfel ne cununa? Ca cioburi răsuna, iar acum o ştiu iarăşi:

nu ai murit moartea-n culoare de nalba.

[G.S.]

Îi) părul tău peste mare

Şi parul tău peste mare pluteşte acum cu-auriul ienupar.

Albeşte cu el, eu apoi îl vopsesc în albastru de piatra:

culoarea oraşului, unde la urma spre sud m-au tarat…

Ei m-au legat cu odgoane şi de fiecare au prins cate-o pânza, cu ceţoasele guri m-au scuipat şi-au cantat:

«O, vino pe mare!»

Dar eu purpurii mi-am pictat, ca o luntre, aripile şi îmi horcăia chiar şi briza, şi pana ce ei n-au dormit, eu în larg am pornit.

Şi buclele-n roşu a trebuit să-ţi vopsesc – totuşi mie îmi plac în albastru de piatra:

O, ochi ai oraşului, unde-am căzut şi spre sud m-am tarat!

Cu auriul ienupar pluteşte şi parul tău.

[M.N.]

PLOP, frunzişu-ţi alb priveşte-n neguri.
Parul mamei n-a albit nicicand.
Papadie, verde-aşa-i Ucraina.
Blonda-mi mama nu s-a ntors acasă.
Nor de ploaie, la fantani tu şovăi?
Plânge dulcea mama pentru toate.
Stea rotunda, tu legi funda de-aur.
Mama plumb în inima-a primit.
Uşa, cine din tatani te scoase?
Nu-i chip blinda mama sa mai vina.
[M.N.]
CINERARIA
Pasare suliţa, zidul în zbor e de mult străbătut, creanga deja peste inima alba şi peste noi marea, colina adâncului înfrunzita de stelele-amiezii un verde lipsit de venin ca al ochiului, pe care ea-n moarte cândva l-a deschis…
Cauş mâinile ni le-am făcut ca să scoatem torentul ce picura:
apa a locului unde se-ntuneca, unde pumnalul nu-i nimănui dat.
Tu cantai şi un cântec, şi gratii în negura noi împleteam:
poate mai vine-un calau şi ne bate o inimă iar;
poate un turn peste noi se mai rostogoleşte şi o spânzurătoare, urland, e-naltata;
poate o barbă ne desfigurează şi parul ei blond se-nroseşte…
Creanga e alba deja peste inima, peste noi marea.
[M.N.]
TAINA FERIGILOR
În bolta sabiilor se priveşte inima-nverzita a umbrelor.
Strălucitoare sunt lamele: cine nu şovăie-n moarte înaintea oglinzii?
Aici se mai toarnă-n ulcioare via-ntristare:
Floral se întuneca, nainte s-o bea, de parcă apa n-ar fi, de parca-ar fi o margareta aici, care-ntrebata-i despre obscura iubire, despre mai negrul pat pentru lagăr, despre parul mai greu…
Aici insa-au în grija numai sclipirile fierului, iar un lucru de luceşte încă aici, o sabie fie.
Golim ulciorul doar de pe masă, doar pentru că ne ospătează oglinzile:
spargă-se unul în două, acolo unde suntem verzi ca frunzişul!

[G.S.]

NISIPUL DIN URNE

Verde de mucegai este casa uitării.
La fiece poarta ce flutura învineţeşte toboşarul tău decapitat.
Îţi bate toba din muşchi şi din parul amar al sexului;
cu degetul copt al piciorului îţi pictează sprânceana-n nisip.
O desenează mai lunga decât ai avut-o, şi-un roşu al buzelor tale.
Urnele aici tu le umpli şi inima tu ţi-o hrăneşti.

[M.N.]

ULTIMUL STEAG

O străvezie sălbăticiune e vânata la nedesluşite hotare.
Aşadar, leagă-ţi tu masca şi genele-ţi colorează în verde.
Castronul cu ascunse laturi e oferit peste masa de abanos:
din primăvara în primăvara spumega vinul aici, atât de scurt este anul, atât de aprinsa gloria acestor arcaşi – roza străinului:
barba-ţi dementa, inutila coloana de fum a buşteanului.
Nori şi latrat! Ei scurma nebunia-n ferigi!
Ca pescarii arunca navoadele după năluca şi boare!
Leagă o funie-n jurul coroanelor şi invita la dans!
Şi coarnele spala-n izvor – ei aşa-nvata ademenirea!
Ce-alegi tu ca manta gros e şi sclipirea ascunde?
Ei se strecoară ca somnul după copaci, de parca-ar oferi vis.
Inimi arunca în sus, ale nebuniei sfere de muşchi:
O, străvezie lina, drapelul nostru în turn!

[G.S.]

UN scrâşnet de lanţuri de fier e în cireş.
Din coifuri îţi spumega soarele. Cucul negricios îşi pictează cu pinten diamantin chipul la porţile cerului.
Cu capul gol se înalţa din frunziş călăreţul.
Pe scut poarta el nedesluşit al tău zâmbet, ţintuit în giulgiul de oţel al duşmanului.
Făgăduita-i era grădina visătorilor, şi suliţe pregătite el ţine, ca roza sa se înfăşoare…
Neîncaltat însă vine prin aer, cel mai asemenea ţie:
cu lanţuri de fier prinse la firave mâini, petrece în somn înfruntarea şi vara. Pentru el sângerează cireaşa.

[G.S.]

OSPĂŢUL

Golita fie noaptea din carafe în lemnaria-nalta a ispitei, pragul arat cu dintii, mania de cu seara-nsamantata:

ne năpădeşte poate şi un muşchi, pana să fie de la moara ei aici, o grana uşoara la noi să găsească pentru roata-le-nceata.

Sub otrăvitele ceruri alţi lujeri sunt poate mai palizi, visul este altfel preţuit ca aici, unde dam la zaruri plăcerea, ca aici, unde este schimbata în bezna uitarea, minunea, unde totul valorează numai o oră şi-l scuipam îmbuibat, în lacoma apa ferestrelor – aruncate în lazi luminânde –:

pe drumul se sparge al oamenilor, spre gloria norilor!

Înveliţi-va-aşadar în mantale şi urcaţi-mi pe mese:

cum altfel se mai poate dormi decât în picioare, în mijlocul cupelor?

Cui să-i cinstim încă visele, dacă nu rotii acesteia-ncete?

[G.S.]

OCHI SUMBRU ÎN SEPTEMBRIE

Timp cu scufie de piatră. Mai pline curg buclele durerii pe chipul pământului, mar beat, rumenit de-adierea unei vinovate sentinţe: frumoasă, potrivnica jocului pe care ei îl împing în amarnica răsfrângere a viitorului lor.

A doua oara-nfloreşte castanul:

un semn al sarman înflăcăratei speranţe ca-n curând Orion se va-ntoarce:

Înstelata ardoare a orbilor prieteni ai cerului îl cheamă sa urce.

La porţile visului, fără de val, tăgăduieşte un ochi singuratic.

I-ajunge să ştie ceea ce zilnic se-ntâmpla:

la răsărit, prin fereastra, peste noapte i-apare subţirea făptura pribeaga-a simţirii.

În apa ochiului ei tu moi spada.

[M.N.]

PIATRA DIN MARE

Alba inima lumii noastre fără violenta-am pierdut-o, azi, către ora îngălbenitei frunze-a porumbului:

un ghem rotund, aşa ni se rostogoleşte uşor din mâini.

Aşa ne rămâne a toarce noua, roşiatica lana a somnului în cripta nisipoasa a visului:

O inimă nu, ci parul poate al pietrei din adâncuri, umila podoaba a frunţii ei, ce cugeta la scoica şi val.

Pesemne ca la poarta acelui oraş îl înalta în aer o voinţa nocturna, ochiu-i răsăritean peste casa-l deschide, unde noi zacem, cu negreala marii pe gura şi lalele din Olanda în par.

Cum ei poarta în faţa lui lăncii, aşa noi vise purtam, aşa ni se rostogolea alba inima lumii noastre. Aşa i se face-ncalcita urzeala în jurul capului sau: o stranie lana, frumos, inimii-n loc.

O, zvâcnet, a venit şi-a-ncetat! În mărginire voaluri adie.

[G.S.]

AMINTIRE DESPRE FRANŢA

Gândeşte-te cu mine: cerul din Paris, branduşa-toamnei, marea floare…

Noi de la florarese inimi cumpăram:

erau albastre şi îmboboceau în apă.

În odaita noastră începea să ploua şi ne venea vecinul, uscăţivul omuleţ, Monsieur Le Songe.

Noi cărţi jucam şi eu pierdeam pupilele:

tu parul mi-l împrumutai, eu l-am pierdut, şi el, Monsieur, ne dobora.

Ieşea pe uşa-afară, ploaia îl urma.

Noi morţi eram şi noi puteam să respirăm.

[M.N.]

CÂNTECUL UNEI DOAMNE ÎN UMBRA

Când vine Tăcuta şi decapiteaza lalelele:

Cine câştiga?

Cine e-n pierdere?

Cine se duce la geam?

Cine îi spune pe nume întâi?

E unul ce parul mi-l poarta.

Îl poarta cum moarta pe braţe o porţi.

Îl poarta cum cerul, în anul de-atunci când iubeam, a purtat parul meu.

Îl poarta-aşa, din vanitate.

Acesta câştiga.

Acesta nu pierde.

Acesta nu merge la geam.

Acesta nu-i spune pe nume.

E unul ce ochii mi-i are.

Îi are de când se-nchid porţi.

Îi poarta pe deget ca nişte inele.
Îi poarta ca nişte sparturi de plăceri şi safir:
el frate în toamna cândva mi-a şi fost;
el număra zilele-acuma şi nopţile.
Acesta câştiga.
Acesta nu pierde.
Acesta nu merge la geam. Acesta îi spune pe nume la urma.
E unul ce are ce-am spus, toate-acestea.
Le poartă sub braţ ca pe-o legăturica.
Le poartă ca şi ceasornicul orele-i cele mai proaste.
Le poartă din prag în prag, nu le-arunca.
Acesta nu câştiga.
Acesta e-n pierdere.
Acesta se duce la geam. Acesta îi spune pe nume la urma.
Acesta e decapitat cu lalelele.
[M.N.]
RAZA NOPŢII
Cel mai luminos ardea parul iubitei mele de seara:
Îi trimit ei sicriul din lemnul cel mai uşor.
El e împresurat de valuri, ca patul viselor noastre la Roma;
poarta, ca mine, o alba peruca şi vorbeşte dogit:
rosteşte ca mine, când dau liber la inimi.

El ştie un cant franţuzesc de iubire, pe care-l toamna cantam, când la drum mă aflam în Ţara târzie şi scrisori scriam diminetii.

O luntre frumoasa-i sicriul, cioplit în lemnaria simţirilor.

Şi-i mergeam pe sânge-n aval, când mai tânăr eram decât ochiu-ţi.

Acum eşti tânăra tu, ca o pasare moarta-n zăpada de marte, acum el vine spre tine şi canta-al sau cant franţuzesc.

Voi sunteţi uşori: îmi dormiţi pân' la sfârşit primăvara.
Eu sunt mai uşor:
cant în faţa străinilor.
[G.S.]
ANII DE LA TINE LA MINE

Iarăşi îţi unduieşte parul când plâng. Cu albastrul din ochii tăi tu aşterni masa dragostei noastre: un pat între vara şi toamna.

Noi bem preparaţia unuia care nici eu, şi nici tu, şi niciun al treilea n-a fost:

sorbim ceva gol şi ceva de la urma.

Pe noi ne privim în oglinzile-oceanului şi ne întindem mai grabnic bucatele:

noaptea e noapte, începe cu zorile, mă culca alături de tine.

[M.N.]

ELOGIUL DEPĂRTĂRII

În izvorul din ochii tăi stau plasele pescarilor Marii Dementei.

În izvorul din ochii tăi marea promisiunea şi-o ţine.

Îmi lepad aici eu, o inimă ce-a zăbovit printre oameni, veşmintele şi strălucirea unui jurământ:

Mai negru în negru, sunt, iată, mai gol.

Abia renegat, sunt eu credincios.

Eu sunt tu doar atunci când sunt eu.

În izvorul din ochii tăi eu plutesc şi mi-e gândul la jaf.

O plasa se prinde de-o plasa:

ne despărţim stranşi în braţe.

În izvorul din ochii tăi ştreangul un spânzurat şi-l sugruma.

[M.N.]

TOATĂ VIAŢA

Albaştri sunt sorii somniei asemenea parului tău cu o oră-nainte de ziua.

Cresc şi ei repede-asemenea ierbii peste-o pasare moarta.

Şi ei ispititi sunt de jocul pe care, pe iahturi, ca vis îl jucaram.

Pe stanca de calcar a timpului, sus, şi pe ei îi întâmpina pumnalele.

Mai albaştri sunt sorii adâncului somn: doar o dată aşa ţi-a fost bucla:

Am zăbovit – vânt de noapte – la sora ta-n sânul corupt;

parul tău atârna în copac peste noi, nu erai insa-acolo.

Noi o lume eram, şi-n tufiş înaintea porţilor – tu.

Albi sunt sorii morţii, ca parul copilului nostru:

din valuri el s-a inaltat, când pe dune un cort ai întins.

Cuţitul fericirii l-a tras peste noi cu-ochii stinşi.

[M.N.]

TÂRZIU ŞI ADÂNC

Rea ca o vorba-aurita se-apropie noaptea.

Mâncam merele muţilor.

Săvârşim o lucrare ce stelei o laşi bucuros;

În toamnele teilor noştri noi stam ca un roşu de steag visător, ca oaspeţi fierbinţi de la sud.

Juram în numele noului Christ să cununam colb cu colb, pasari cu rătăcitoare-ncaltari, inima noastră cu o scara în apă.

Lumii juram jurămintele sfinte ale nisipului, bucuros le juram, le juram cu putere de pe-acoperişuri de somn fără vise şi fluturam parul timpului, alb…

Ei striga: Voi huliti!

De mult noi o ştim.

De mult noi o ştim, ce-i cu asta?

Voi măcinaţi în morile morţii faina cea alba a făgăduinţei, în faţa surorilor noastre o puneţi şi-a fraţilor noştri – Noi fluturam parul timpului, alb.

Ne-aduceţi aminte: Huliti!

Prea bine o ştim, asupra-ne vina păcatul.

Asupra-ne vina păcatul tuturor semnelor prevestitoare, să vină şi marea cea galgaitoare, implatoşata rafala de vânt a întoarcerii, miezonoptica zi, să vină ce nu a mai fost niciodată!

Să vină un om din mormânt.

[M.N.]

CORONA

Toamna-şi mănâncă din mâna mea frunza: prieteni suntem.

Din nuci cojim timpul şi-l învăţam să se ducă:

timpul se-ntoarce în coajă.

În oglinda-i duminica, se doarme în vis, gura graieşte-adevăr.

Ochiu-mi coboară spre sexul iubitei:

noi ne privim, ne spunem ceva – ntunecat, ca mac şi memorie noi ne iubim, ca vinul în scoica dormim, ca marea în raza de sânge a lunii.

Stam îmbrăţişaţi la fereastră, din strada la noi ei se uita:

e timpul acum să se ştie!

E timpul ca piatra sa vrea a-nflori, să bată neliniştea-n inimă.

E timpul ca timpul să vină.

E timpul.

[M.N.]

a. fuga morţii

NEGRU lapte-al zorilor îl bem seara îl bem la amiază şi dimineaţa îl bem noaptea bem şi tot bem sapam o groapa în aer acolo

se zace nu strâmt

Un bărbat locuieşte în casa el se joacă cu şerpii el scrie el scrie când se-ntuneca peste Tara germana de aur al tău par

Margarete scrie şi-n faţa casei păşeşte şi fulgera stelele îşi fluiera dulaii aici îşi fluiera evreii în faţa săpaţi o groapa-n pământ porunca ne da cantaţi pentru dans

Negru lapte-al zorilor te bem noaptea te bem dimineaţa şi la amiaza te bem seara bem şi tot bem

Un bărbat locuieşte în casa el se joacă cu şerpii el scrie el scrie când se-ntuneca peste Tara germana de aur al tău par

Margarete

De cenuşa-al tău par Sulamith noi sapam o groapa în aer acolo se zace nu strâmt

El striga înfigeţi mai adânc în pământ voi unii voi ceilalţi cantaţi şi jucaţi cauta arma la brau o ridica ochii săi sunt albaştri mai adânc cazmalele-nfigeţi voi unii voi ceilalţi mai departe cantaţi pentru dans

Negru lapte-al zorilor te bem noaptea te bem la amiază şi dimineaţa te bem seara bem şi tot bem un bărbat locuieşte în casa de aur al tău par Margarete de cenuşa-al tău par Sulamith el se joacă cu şerpii

El striga mai dulce cantaţi moartea moartea-i un meşter din Ţara germana el striga cantaţi mai obscur din viori pe urma urcaţi ca fumul în aer pe urma aveţi o groapa în nori acolo se zace nu strâmt

Negru lapte-al zorilor te bem noaptea te bem la amiaza moartea-i un meşter din Ţara germana te bem seara şi dimineaţa bem şi tot bem moartea-i un meşter din Ţara germana ochiul sau e albastru te loveşte cu glonte de plumb te loveşte precis un bărbat locuieşte în casa de aur al tău par Margarete şi-asmute dulaii pe noi ne dăruie-o groapa în aer se joacă cu şerpi şi visează moartea-i un meşter din Ţara germana de aur al tău par Margarete de cenuşa-al tău par Sulamith

[G.S.]

b. Contra luminA

ÎN CĂLĂTORIE

Este o oră ce-ţi face din praf o suita, din casa ta în Paris – locul de jertfa-al mâinilor tale, din ochiul tău negru – cel mai negru ochi cu putinţa.

Este o ferma, unde-opreşte-o pereche de cai pentru inima ta.

Parul tău să fluture-ar vrea, când tu eşti la drum – asta-i e

interzis. Ei rămân, fac cu mana, n-o ştiu.

[G.S.]

ÎN EGIPT

Cuvine-se spre ochiul străinei a spune: Fii apa.

Cuvine-se pe cea ce-n apa-o ştii, în ochiul străinei s-o cauţi. Cuvine-se a le chema din apă: Ruth! Noemi! Miriam!

Cuvine-se a le împodobi, când te întinzi lângă străina.

Cuvine-se a le împodobi cu parul de nouri al străinei.

Cuvine-se spre Ruth şi Miriam şi Noemi-a spune:

Priviţi, dorm lângă ea!

Cuvine-se străina de lângă tine cel mai frumos a-mpodobi.

Cuvine-se a-mpodobi-o cu durerea pentru Ruth, pentru Miriam şi Noemi.

Cuvine-se a spune spre străina:

Priveşte, dormeam lângă acestea!

[G.S.]

ÎN CORNUL DE CEATA

Gura-n secreta oglinda, genunchi înaintea coloanei trufiei, mana cu gratie:

oferiţi-vă voi întunericul, spuneţi voi numele meu, duceţi-ma-n fata lui.

[M.N.]

EU din albastru, care încă ochiu-şi cauta, beau ca fiind întâiul.

Din urma paşilor tai beau şi vad:

tu, perla, printre degete îmi curgi şi creşti!

Tu creşti ca toate care-au fost uitate.

Curgi: negrul bob de grindina-al tristeţii cade într-o batista, alba de atâtea fluturari de-adio.

[M.N.]

CINE ca şi tine şi ca toţi hulubii scoate zi şi seara din întunecime, ciuguleşte-n ochii-mi steaua, pana nu sclipeşte, din sprâncene-mi smulge iarba, pana nu e alba, şi trânteşte uşa-n nouri, pana eu nu cad.

Cine ca şi tine şi ca fiece garoafa sângele-l ia drept moneda şi drept vin ia moartea, sufla sticla pentru cupa lui din mâinile-mi, o vopseşte-n roşu c-un cuvânt ce nu l-am spus şi cu piatra-ndepărtatei lacrimi o zdrobeşte.

[M.N.]

STIGMAT

Noi nu mai dormeam, Căci ne aflam în ceasornicul întristării şi-ndoiam acele ca pe nuiele, şi ele se repezeau înapoi şi biciuiau timpul până la sânge, şi tu vorbeai crepuscul crescând, şi de douăsprezece ori am spus tu nopţii cuvintelor tale, şi ea se ivi şi deschisa rămase, şi i-am pus în poala un ochi şi ţi l-am împletit pe celălalt în par şi-am înnodat fitilul intre-amandoi, artera deschisa şi-un fulger tânăr se-apropia neclar.

[G.S.]

CINE inima noaptea şi-o smulge din piept, trandafirul atinge.

Lui i-apartin şi petala şi spinul, lui trandafirul îi pune lumina pe talger, lui el îi umple paharele cu răsuflarea-i, lui îi susura umbrele dragostei.

Cine inima noaptea şi-o smulge din piept, sus de tot aruncând-o:

ţinta deloc n-o greşeşte, cu pietre ucide el piatra, sângele din orologiu îi suna, vremea, din mana, i-o bate lui ora:

cu mingi mai frumoase se poate juca şi poate de tine vorbi şi de mine.

[M.N.]

CRISTAL

Nu pe buzele-mi să-ţi cauţi gura, nu în faţa porţii pe străin, nu-n ochi lacrima.

Şapte nopţi mai sus colinda roşu către roşu, şapte inimi mai adânc la poarta bate mana, şapte roze mai târziu fântâna susura.

[M.N.]

CĂMAŞA MORŢILOR

Ce tu ţesut-ai din ceva uşor, eu port în cinstea pietrei.

Când ţipetele-n bezna le trezesc, ele adie.

Ades, când am a mă bâlbâi, face uitate falduri, şi cel ce sunt îi iartă celui care-am fost.

Dar Domnul haldelor îşi bate ne-nţeleasa toba, şi cum un fald cădea, întunecatul fruntea o-ncreteşte.

[G.S.]

III) În largul mArii

Paris, corăbioara, în pahar sta ancorat:

aşa cu tine stau la masa, beau în sănătatea ta.

Atât de mult beau, pana inima mea ti se-ntuneca, atât de mult, pana Parisu-noata-n lacrima-i, atât de mult, pana se face drum spre ndepărtatul val, care ne-ascunde lumea, unde fiecare tu e-o creanga, de

care eu atam ca frunza, care tace şi pluteşte.

[M.N.]

SUNT singur şi pun floarea de cenuşa-n paharul plin de coapta-ntunecime. Gura de sora, tu o vorbă spui şi ea rămâne la ferestre şi mut se caţără pe mine ceea ce visez.

Eu stau în floarea veştejitei ore şi strâng raşina pentr-o pasare târzie:

fulgi de zăpada poarta ea pe pana roşie de viaţa;
cu bob de gheata-n cioc, prin vara trece ea.

[M.N.]

ULCIOARELE

Pentru Klaus Demus

La lungile mese-ale timpului ulcioarele Domnului benchetuiesc. Ele beau ochii văzătorilor, pân' îi seaca, şi ai orbilor, inimile stăpânitoarelor umbre, obrazul uscat al serii.

Ele sunt care petrec cel mai straşnic:

duc golul la gura ca plinul şi nu se revarsa în spume ca tine, ca mine.

[M.N.]

NOAPTEA, când pendulul iubirii-oscilează între Mereu şi Nicicand, bate al tău cuvânt în lunile inimii şi-al tău albastru-furtunos ochi întinde pământului cerul.

Din depărtata, din întunecata de vise dumbrava ne-adie ultimul suflu, şi lipsa ne bântuie, vasta ca spectrele viitorului.

Ce-acum se coboară şi urca revine celui în adânc îngropat:
orb ca privirea, pe care-o schimbam, săruta timpul pe gură.

[G.S.]

DORMI astfel, şi ochiul meu deschis rămâne-va.
Ploaia umplu ulciorul, l-am golit.
Din noapte-o inima, din inima un lujer încolţi-vă
Seceratoareo, i prea târziu pentru cosit.
Atât de alb, precum zăpada, i-al tău, vânt al nopţii, par!
Alb, ce îmi rămâne, şi alb, ce am pierdut!
Ea număr orele, eu anii număr.
Baut-am ploaie. Ploaie am băut.

[G.S.]

ASTFEL ai devenit tu, oare, cum nu te-am niciodat ştiut:
Inima-ţi bate-n largul mare, într-al fantanilor pământ, und gura

nu bea; nicio formă sa pună umbrelor hotar nu vrea, und apa curge doar de forma şi precum apa spumega părerea.

În fantani, toate, ai suit, plutind te-oferi părerii.

Un joc tu ai născocit, ce va fi dat uitării.

[G.S.]

PUTERNICA FORŢAREATA

Ştiu cea mai înserata casa:

un ochi mult mai adânc decât al tău priveşte-acolo.

Pe coama marea flamura-a mâhnirii fâlfâie:

pânza ei verde – tu nu ştii că ai ţesut-o.

Şi zboară sus, de parcă n-ai ţesut-o tu.

Cuvântul, de la care bun rămas ţi-ai luat, îţi spune-n poarta bun venit, şi tot ce te-a atins, şi fir de iarba, inima şi floare, de mult e-acolo oaspete şi nu te mai atinge niciodată.

Dar tu păşeşti în casa-aceea la oglinda şi astfel cele trei, şi floare, inima şi fir de iarba, te privesc.

Şi ochiu-acela mai adânc îţi soarbe-adâncul ochi.

[M.N.]

COLUMBA cea mai alba şi-a luat zborul:

pot să te iubesc!

Se mişca în fereastra lina lina uşa.

În camera tăcuta a pătruns tăcutul pom.

Tu eşti atât de-aproape, parcă n-ai rămas aici.

Din mâna mea iei marea floare:

nu-i roşie, nu-i alba, nu-i albastra – dar o iei.

Unde nicicand n-a fost, ea pururi va rămâne.

Noi n-am fost niciodată şi la ea rămânem.

[M.N.]

a. lujerii nopţii

SOMN ŞI HRANA

Respiraţia nopţii îţi este cearşaf, lângă tine se culca-ntunericul.

Ţi-atinge lin glezna şi tâmpla, la viaţa şi somn te trezeşte, te urmăreşte-n cuvânt, în dorinţa, în gând, el doarme ca oricare din voi, în afara te scoate, momindu-te.

Îţi piaptănă sarea din gene şi-apoi ţi-o serveşte la masa, orelor tale le-asculta nisipul şi-n fata ţi-l pune.

Şi ceea ce el cu roza şi umbra şi apa a fost, îţi toarnă-n pahar.

[M.N.]

TOVARĂŞUL DE DRUM

Sufletul mamei tale pluteşte-nainte.

Sufletul mamei tale te-ajuta să-i navighezi nopţii în jur, recif cu recif.

Sufletul mamei tale biciuie de la tine rechinii.

Acest cuvânt e pupila mamei tale.

Pupila mamei tale îţi împarte-aşternutul, piatra cu piatra.

Pupila mamei tale se pleacă după fărâma luminii.

[G.S.]

OCHI:

sclipind a ploaie, torenţiala, când Domnul îmi da porunca sa beau.

Ochi:

aur, ce mi-l număra noaptea în mâini, când urzici culegeam şi defrişam umbra sentinţelor.

Ochi:

seara, ce licărea peste mine, când poarta izbeam şi, iernand, de gheata tâmplelor mele irupea prin cătunele veşniciei.

[G.S.]

VEŞNICIA

Scoarta a pomului nopţii, cuţite ce s-au zămislit din rugina tieaţi murmura numele, timpul şi inimile.

Un cuvânt, ce-n auz ne dormea, prin frunziş se strecoară:

toamna va fi graitoare, mai graitoare – or fi mâinile care-o culeg, ca macul uitării de proaspăta – gura ce blând le săruta.

[M.N.]

TALAZUIRE

Tu, ora, din aripi dai în dune.

Timpul, din nisipuri fine, canta în braţele mele:

stau întins lângă el, în dreapta – cuţitul.

Valule, aşadar, spumega! Peste, te-ncumeta-n fata!

Unde e apa, se mai poate încă o dată trai, încă o dată lumea de partea asta cânta, cu moartea în cor, încă o dată din trecătoare striga: Priviţi, suntem salvati, priviţi, tara a noastră era, priviţi, cum taiam drumul stelei!

[G.S.]

DIN inimi şi creieri cresc fire de iarba-ale nopţii şi-un cuvânt, spus de coase, le-apleaca în viaţă.

Mute ca ele, noi adiem către lume:

privirile noastre-amăgite, spre a fi consolate, se dibuie una pe alta, obscur mai aproape ne cheamă.

Ochiul tău fără viaţa acum într-al meu amuţeşte, rătăcind inima ta către buze o duc, inima mea spre ale tale o duci ceea ce bem noi acum astâmpăra orelor setea;

ceea ce suntem acum, timpului orele-i toarnă-n pahar.

Îi suntem pe plac?

Niciun sunet şi nicio lumina nu se strecoară-ntre noi să o spună.

O, fire, voi fire de iarbă.

Voi fire de iarba-ale nopţii.

[M.N.]

NESTATORNICA inima, căreia şesu-i cladeşte oraşul în mijlocul orelor şi-al lumânărilor, tu urci cu plopii spre iazuri:

flautu-acolo-n nocturna-l cioplește pe prietenul liniştii sale şi apei l-arata.

Pe ţărm gândul mascat hoinăreşte şi-asculta:

Căci nimic în propria înfăţişare nu bate la ochi, şi cuvântul, sclipind peste tine, crede-n gândacul din feriga.

[M.N.]

EA paru-şi piaptănă ca la o moarta:

albastrul ciob ea sub cămaşa-l poarta.

Ciobul de lume-l poarta la un şnur.

Ea ştie vorba, dar surâde-obscur.

Surâsu-şi mesteca-n pahar de vin:

de vrei să fii în lume, bea-l tu plin.

Eşti chipul care-n ciob i-apare când se-apleaca peste ea, visand.

[M.N.]

PENTRU ca tu, de cuvinte orbita, din noapte-l zdrobeşti, copacul cu umbra lui care din timp înfloreşte:

I se deschide brusc pleoapa de cenuşa sub care ochiul surorii omat a ţesut pentru gânduri – Acum e frunziş de ajuns pentru a ghici adiere de vânt şi sentinţa, şi îngrămăditele stele stau în a vremii oglinda.

Pune-ţi piciorul în albie, cortul întinde-l:

te urmează ea, sora, şi moartea, din întredeschiderea pleoapei păşind, de bun venit pâinea va frânge şi mana, ca voi, spre paharşi-o întinde.

Şi-i dregeti voi vinul.

[M.N.]

PEISAJ

Voi plopi înalţi – o, oameni ai pământului acesta!

Voi negre iazuri ale fericirii – voi spre moarte-i oglindiţi!

În strălucirea aceasta, sora, te-am văzut.

[M.N.]

LINIŞTE!

Linişte! Ghimpele-n inima ta îl înfig.

Căci trandafirul, o, da, trandafirul, sta în oglinda cu umbra, acum sângerează!

Sângera şi atunci când noi amestecam şi pe de şi pe un, când îi sorbeam, pentru ca un pahar, ce de masa s-a spart, zornaia:

O noapte mai întunecata ca noi vesteau clopotele.

Beam cu lacome guri amândoi:

un gust ca de fiere era, dar spumega ca un vin – urmaream raza ochilor tai şi limba ne gângurea ceva dulce…

(Aşa gângureşte, aşa gângureşte de-atunci.)

Linişte! Ghimpele intra în inima ta mai adânc:

cu trandafirul ei sta-n alianţa.

[M.N.]

APA ŞI FOC

Te-am aruncat deci în turn şi o vorbă am spus tiselor, din care-a taşnit o văpaie, croindu-ţi o rochie, rochia ta de mireasa:

Luminoasa e noaptea.

Luminoasa e noaptea, ea, nascătoare a inimilor noastre.

Luminoasa e noaptea!

Ea luminează în zări peste mare, în strâmtoare trezeşte ea lunile, pe spumegandele mese le pune, mi le spala bine de timp:

Argint mort, re-nvie, fii blid şi ulcica, asemenea scoicii!

Masa unduieşte ora de ora, vântul umple paharele, marea rostogoleşte bucatele:

hoinara privire, urechea ce-anunta furtuna, peştele, şarpele – Masa unduieşte noapte de noapte, şi steagurile popoarelor curg peste mine potop, şi oamenii-alături de mine vaslesc în sicrie spre ţărm, şi sub mine sec fulgera, scapara stele, ca de Sanziene acasă!

Şi dincolo eu către tine privesc, strălucitoareo de foc închipuie-ţi timpul când noaptea urca cu noi muntele, închipuie-ţi timpul,

închipuie-ţi că am fost ceea ce sunt:

un temnicer şi un paznic de turnuri, o adiere în tise şi, n mare, un chefliu, un cuvânt, către care cobori tu arzând.

[M.N.]

NUMĂRA migdalele, număra ce-a fost amar şi treaz te-a ţinut, număra-mă, n plus, şi pe mine:

Am căutat ochiul tău, când tu-l ridicai şi nimeni nu te privea, am întins acel fir tăinuit, pe-acesta roua, la care gândeai, în jos luneca spre ulcioarele pe care-o sentinţa, ce spre inima nimănui nu răzbea, le păzeşte.

Acolo, abia, ai intrat cu totul în nume – este-al tău, ai călcat cu paşi siguri spre tine, slobod vibrau limbile-n clopotul liniştii tale, bătea zvonul spre tine, punea moartea-n jurul tău braţul, şi-n trei aţi pornit-o prin seara.

Fă-mă amar.

Număra-mă printre migdale.

[G.S.]